

การจัดการศึกษาตลอดชีวิตโดยใช้ทุนทางวัฒนธรรมของชนเผ่า ญัฮกุร*

Educational Management in Lifelong Learning Using the Cultural Capital of Nyah-Kur

วิวิทย์ ประสานศักดิ์ทวี (Witawit Prasansaktavee) **

จารุวรรณ ขำเพชร (Jaruan Kumpetch) ***

กัมปนาท บริบูรณ์ (Gumpanat Boriboon) ****

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องการจัดการศึกษาตลอดชีวิตโดยใช้ทุนทางวัฒนธรรมของชนเผ่าญัฮกุรมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาทุนทางวัฒนธรรม องค์ความรู้เกี่ยวกับขนบธรรมเนียมประเพณีของกลุ่มชาติพันธุ์ญัฮกุรบ้านวังกำแพงและเพื่อศึกษาการจัดการศึกษาตลอดชีวิตในชุมชนของกลุ่มชาติพันธุ์ญัฮกุร บ้านวังกำแพง โดยการศึกษาเชิงคุณภาพ การสัมภาษณ์แบบเจาะลึกกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลจำนวน 25 คนและการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม ผลการศึกษาพบว่า ทุนทางวัฒนธรรมที่ยังคงอยู่ของชาวญัฮกุรบ้านวังกำแพงแบ่งเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้คือประเพณีแห่หอดอกผึ้งและรำไท่นส่วนทุนทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้คือการร้องปี่เรเร ความเชื่อเรื่องผีและการเป่าใบไม้ ส่วนการจัดการศึกษาตลอดชีวิต ในส่วนการศึกษาในระบบการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นไปสอนในระบบโรงเรียนโดยจัดเป็นศูนย์การเรียนรู้ในโรงเรียน มีหลักสูตรท้องถิ่น มีการบูรณาการกับกิจกรรมต่างๆในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้สำหรับการศึกษานอกระบบการจัดให้มีวิชาญัฮกุรในหลักสูตร มีแหล่งเรียนรู้ จัดนิทรรศการ นำเสนอและเผยแพร่วิถีชีวิต ประเพณีวัฒนธรรมของชาวญัฮกุร จัดรวมกลุ่มชาวญัฮกุรตามภูมิปัญญาและความถนัด จัดเป็นศูนย์การเรียนรู้ในชุมชนที่วัด บ้านผู้ใหญ่ และศาลากลางบ้าน จัดทำตำราเกี่ยวกับชาวญัฮกุร ส่วนการศึกษาตามอัธยาศัย

* บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของปริญญาานิพนธ์ระดับปริญญาเอก สาขาการบริหารและการจัดการการศึกษา แขนงวิชาการบริหารการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

This article in partial fulfillment of the requirements for dissertation. in Educational Administration and Management Lifelong Education Administration for Human Resource Development, Faculty of Education Srinakharinwirot University.

** นิสิตระดับปริญญาเอก สาขาการบริหารและการจัดการการศึกษา แขนงวิชาการบริหารการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ E-mail: yai071@hotmail.com

Doctoral Student at Educational Administration and Management Lifelong Education Administration for Human Resource Development, Faculty of Education

*** รองศาสตราจารย์ ดร. ภาควิชาสังคมวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

Assoc. Prof.Dr., Department of Sociology, Faculty of Social Science, Srinakharinwirot University.

**** อาจารย์ ประจำศูนย์การศึกษาผู้ใหญ่และการศึกษาตลอดชีวิต คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

Lecturer of Center for Adult Education and Lifelong Education, Srinakharinwirot University.

การจัดให้มีการเรียนรู้วิถีชีวิต ภาษา ประเพณี วัฒนธรรมชาวญ้อกร ในชีวิตประจำวัน บูรณาการเรียนรู้วิถีชีวิตชาวญ้อกรร่วมกับวิถีชีวิตชาติพันธุ์อื่นๆในชุมชน จัดทำศูนย์การเรียนรู้ในชุมชน

คำสำคัญ: ญ้อกร, ทูตทางวัฒนธรรม, บ้านวังกำแพงและการศึกษาตลอดชีวิต

Abstract

The purposes of this research were to study the cultural capital and knowledge of the traditions of the Nyah-Kur ethnic group in Ban Wang Kamphaeng and to study the educational management with lifelong learning of the Nyah-Kur ethnic group in Ban Wang Kamphaeng. A qualitative research design was conducted using in-depth interviews and the participant observations of twenty-five informants. The results found that the cultural capital of Nyah-Kur remaining for the Nyah-Kur of Ban Wang Kamphaeng were tangible cultural capital, such as the Wax Flowers Hall Procession and the Tone dance. The Intangible cultural capital was in the field of singing Pee-Rae-Rae, a belief in ghosts, and blowing leaves. In terms of lifelong education; formal education provided local wisdom to the school system by using the learning center, the local curriculum and the integration of activities into all contents. Non-formal education provides the Nyah-Kur subject into the curriculum, through resources, exhibitions, presentations and ways of life, Nyah-Kur traditions, Nyah-Kur groups and their wisdom and aptitude, the provision of a learning center in the community and at the temples, the house of the village head and the town hall. Moreover, a textbook about the Nyah-Kur is also needed. The aspect of informal education, to provide learning in terms of ways of life, language customs and Nyah-Kur' culture in everyday life. The integration of learning among Nyah-Kur with other ethnic groups and the establishment of community learning centers.

Keywords: Nyah-Kur, Cultural Capital, Ban Wang Kamphaeng and Lifelong Learning

บทนำ

ในสภาพสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทั้งด้านเศรษฐกิจ สภาพแวดล้อม ความเป็นอยู่ การเมืองการปกครอง วิทยาการและเทคโนโลยีดังในปัจจุบัน การศึกษามีความจำเป็นต่อประชาชนมากขึ้น การศึกษาที่บุคคลได้รับในช่วงวัยเรียน หรือการศึกษาในระบบโรงเรียนนั้นเป็นเพียงส่วนหนึ่งที่จะนำมาใช้ได้ ประชาชนยังต้องได้รับการศึกษาหรือความรู้เพิ่มเติมอีกอย่างต่อเนื่อง เพื่อที่จะใช้ในการเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงได้อย่างเหมาะสมในทุกช่วงของชีวิต การศึกษาในช่วงหลังวัยเรียนมีรูปแบบที่ไม่เหมือนการเรียนในระบบโรงเรียน เพราะจะต้องจัดให้เหมาะสมกับธรรมชาติของผู้ที่พ้นจากวัยเรียนมาแล้ว ซึ่งเรียกว่า การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย การจัดการศึกษาแต่ละรูปแบบเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ประชาชนมากที่สุด

ต้องคำนึงถึงสภาพของสังคมที่อยู่อาศัยด้วย (สุมาลี สังข์ศรี. 2554 : 205) การเรียนรู้เกิดได้ทั้งจากการเรียนรู้ในระบบ การเรียนรู้นอกระบบ และการเรียนรู้ตามอัธยาศัย การเรียนรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นแนวทางในการเรียนรู้ตลอดชีวิต ชาวญ้อกร หรือชาวนน เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ดั้งเดิมของจังหวัดชัยภูมิ นครราชสีมา และเพชรบูรณ์ คำว่า ญ้อกร แปลว่า “คนภูเขา” ชาวญ้อกรที่อยู่ในเขตชัยภูมิจะเรียกตนเองว่า คนตง และพูดภาษาตง ซึ่งเป็นน่าสังเกตว่าในจำนวนญ้อกรทั้งหมดนี้มีเพียงไม่กี่หมู่บ้านที่ยังคงมีภาษารวมทั้งวัฒนธรรมญ้อกรชัดเจน เนื่องจากในหมู่บ้านของชาวญ้อกรจะมีกลุ่มคนไทยโคราช คนไทยจากลพบุรี หรือลาวอีสาน เข้าไปอยู่ปะปนมากมาย และความทันสมัยเข้าไปอยู่ในชุมชนชาวญ้อกร ทำให้คนรุ่นเด็กอายุประมาณ 20 ปี เริ่มพูดภาษาญ้อกรเพี้ยน ทำให้ภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์ญ้อกรกำลังประสบกับวิกฤต ซึ่งสิ่งที่ตามมาคือวิถีชีวิตของญ้อกร โดยเฉพาะเรื่องของการแต่งกาย การดำรงชีวิต เศรษฐกิจและขนบธรรมเนียมประเพณีมีโอกาสที่จะเสื่อมสลายไปในศตวรรษนี้ (อภิญา บัวสรวง และ สุวิไล เปรมศรีรัตน์. 2541 : 5) การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มีความสนใจศึกษาระดับจุลภาค คือ ศึกษาชุมชนญ้อกร เป็นการศึกษาทุนทางวัฒนธรรม และองค์ความรู้เกี่ยวกับขนบธรรมเนียมประเพณีของกลุ่มชาติพันธุ์ญ้อกรบ้านวังกำแพง ที่สามารถนำมาสร้างรูปแบบการศึกษาตลอดชีวิต ของชุมชนบ้านวังกำแพงและพัฒนาเป็นรูปแบบการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับคนรุ่นต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาทุนทางวัฒนธรรม และองค์ความรู้เกี่ยวกับขนบธรรมเนียมประเพณีของกลุ่มชาติพันธุ์ญ้อกร บ้านวังกำแพง
2. เพื่อศึกษาการจัดการศึกษาตลอดชีวิตในชุมชนของกลุ่มชาติพันธุ์ญ้อกร บ้านวังกำแพง

อุปกรณ์และวิธีดำเนินการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาทุนทางวัฒนธรรม และองค์ความรู้เกี่ยวกับขนบธรรมเนียมประเพณีของกลุ่มชาติพันธุ์ญ้อกร ที่เป็นแนวคิดการจัดการศึกษาตลอดชีวิตของชุมชนบ้านวังกำแพง ซึ่งพื้นที่ศึกษาอยู่ที่บ้านวังกำแพง ตำบลชีบน อำเภอบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิโดยมีวิธีการศึกษาการศึกษาเชิงคุณภาพ(Qualitative Research)การสัมภาษณ์แบบเจาะลึกกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลจำนวน25คนและกลุ่มบุคคลอื่นอีกจำนวนหนึ่งเพื่อให้ได้เนื้อหาครบถ้วนและการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม(Participant observation) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก(in-depth interview)คนในชุมชนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

การเข้าสู่พื้นที่ศึกษา ผู้วิจัยรู้จักอดีตกำนันบ้านวังกำแพงเพราะมีความเกี่ยวข้องเป็นญาติ ก่อนแนะนำตัวกับชาวญ้อกรคนอื่นๆในชุมชนโดยการร่วมกิจกรรมสำคัญและประเพณีต่างๆของชุมชนและในแต่ละคุ่มแบบบอกต่อ(Snow ball sampling) จากนั้นนำข้อมูลเบื้องต้นกลับมาสร้างแนวคำถาม (Guideline Question) ให้มีรายละเอียดสำหรับสัมภาษณ์เชิงลึก(In-depth Interview) และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม(Participation observation)

พื้นที่ศึกษา (Field) ผู้วิจัยเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงเป็นชาวญ้อกรบ้านวังกำแพง จังหวัดชัยภูมิ ที่มีพ่อ แม่และบรรพบุรุษเป็นชาวญ้อกร โดยนักภาษาศาสตร์ได้ค้นพบว่า ภาษาญ้อกรเป็นภาษาเดียวกับภาษามอญโบราณที่ปรากฏอยู่ในจารึกสมัยทวารวดีเมื่อประมาณ 2,000 ปีที่แล้ว จึงเชื่อได้ว่า ชาวญ้อกรน่าจะเป็นลูกหลานของสมัยทวารวดีที่ยังหลงเหลืออยู่ถึงปัจจุบัน เป็นกลุ่มสุดท้ายในโลก อาจเป็นเพราะถิ่นที่อยู่ของชาวญ้อกรในจังหวัดชัยภูมิ อยู่บริเวณใจกลางของประเทศพม่า ไม่ได้มีอาณาเขตติดต่อกับประเทศอื่นใด หรืออาจเป็นเพราะถิ่นที่อยู่ของชาวญ้อกรคือผืนป่าบนภูเขาสูง จึงไม่ได้ถูกกลืนทางวัฒนธรรมและล่มสลายไปพร้อมกับกลุ่มชนในอาณาจักรทวารวดีที่อาศัยอยู่ในที่ราบ จึงทำให้ชาวญ้อกรสามารถสืบทอดชาติพันธุ์มาได้นับพันๆ ปี ชุมชนชาวญ้อกรบ้านวังกำแพงจึงเป็นเขตพื้นที่สนามที่สามารถเข้าเก็บข้อมูลต่างๆ รวมทั้งสังเกตอย่างมีส่วนร่วม และผู้วิจัยพักอาศัยอยู่ในหมู่บ้านเพื่อให้งานวิจัยเป็นไปตามได้ตามวิธีการวิจัยภายใต้กรอบแนวคิดและระยะเวลาที่กำหนด

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยเรื่องการจัดการศึกษาโดยใช้ทุนทางวัฒนธรรมของชนเผ่าญ้อกร เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการรวบรวมข้อมูลจากการเก็บข้อมูลภาคสนาม (Field Study) การวิจัยนี้ตั้งอยู่บนแนวคิดเกี่ยวกับ ทุนทางวัฒนธรรม ความเชื่อ และองค์ความรู้เกี่ยวกับขนบธรรมเนียมประเพณีของกลุ่มชาติพันธุ์ญ้อกร ที่สามารถนำมาจัดการศึกษาตลอดชีวิตของชุมชนญ้อกรบ้านวังกำแพง

การวิเคราะห์ข้อมูล

ทุนทางวัฒนธรรม (Cultural Capital)

การนำเสนอผลการวิเคราะห์เกี่ยวกับทุนทางวัฒนธรรมของชนเผ่าญ้อกรบ้านวังกำแพง เป็นการนำเสนอผลที่ได้จากการสังเกตแบบมีส่วนร่วม และการสัมภาษณ์เชิงลึกของผู้วิจัย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาทุนทางวัฒนธรรมในชุมชนญ้อกรและขนบธรรมเนียมประเพณีของชาวบ้านวังกำแพง ในบทนี้เป็นการมองวัฒนธรรมในแง่ของทุน เป็นการศึกษาในระดับจุลภาคที่มองถึงชีวิต ความเป็นอยู่ วิถีชีวิตของคนในชุมชน เป็นการมองในแง่วัฒนธรรม จารุวรรณ ขำเพชร (2551: 80) กล่าวถึงการศึกษาเชิงชาติพันธุ์วรรณาว่าเป็นสาขาหนึ่งของมานุษยวิทยาที่มุ่งพินิจศึกษาวัฒนธรรมต่างๆ เชิงพรรณนาโดยเฉพาะอย่างยิ่งเกี่ยวกับสังคมวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี วิถีชีวิต ของคนในระดับดั้งเดิม ชาติพันธุ์วรรณาเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับสังคมวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม วิถีชีวิตของกลุ่มคนในสังคม ชาติพันธุ์วรรณาเป็นวิจัยเชิงคุณภาพที่มุ่งการพรรณนา การตีความหมายของกลุ่มคน รวมถึงระบบทางสังคมหรือวัฒนธรรมที่ผู้ศึกษา มีจุดมุ่งหมายเพื่อทำความเข้าใจแบบแผนพฤติกรรมทางสังคม ขนบธรรมเนียม ประเพณี รวมไปถึงวิถีชีวิตของกลุ่มคนในสังคม การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการศึกษา สังเกตและสัมภาษณ์เชิงลึกเรื่องทุนทางวัฒนธรรมและองค์ความรู้เกี่ยวกับขนบธรรมเนียมประเพณีของกลุ่มชาติพันธุ์ญ้อกรบ้านวังกำแพงในเรื่องทุนทางวัฒนธรรม (Cultural Capital) ทุนทางวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มूलค่าและให้คุณค่าต่อวิถีชีวิตของสังคม แต่ทุนทางวัฒนธรรมหลายเรื่องมีความเป็นนามธรรมสูง เช่นวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้เป็นพลวัต (Dynamic) สามารถเปลี่ยนแปลงและถ่ายทอดข้ามสังคม กลุ่มคน สถานที่ และเวลาได้ตลอด การนำทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทยมาพัฒนาและใช้ประโยชน์ในการ

พัฒนาเศรษฐกิจและสังคมและประเทศต้องมีการบริหารจัดการที่ดี และตั้งอยู่บนหลักการที่สำคัญ คือการเคารพความหลากหลายทางวัฒนธรรม การพัฒนาวัฒนธรรมอย่างเป็นองค์รวม การสร้างความสมดุลและความยั่งยืน และการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน เนื่องจากทุนทางวัฒนธรรมมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ซึ่งอาจมีผลมาจากเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร การมีปฏิสัมพันธ์ของสังคมโลก การเลื่อนไหลหรือการกระจายทางวัฒนธรรม จึงก่อให้เกิดการผสมผสานทางวัฒนธรรม การปลูกฝังให้เยาวชนได้ตระหนักถึงวัฒนธรรมที่ดั้งเดิมของชุมชนและของท้องถิ่นจึงเป็นสิ่งจำเป็นและเร่งด่วนที่จะต้องอาศัยสถาบันทางสังคม และทุกภาคส่วนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการควบคุม ฝักระวังทางวัฒนธรรม ปลูกฝังและส่งเสริมให้มีให้เกิดขึ้น เพื่อให้เยาวชนได้ตระหนักถึงคุณค่าของวัฒนธรรมที่ดั้งเดิมเพื่อสืบสานและพัฒนาต่อเนื่องสืบไป (กรมส่งเสริมวัฒนธรรม. 2555 : 66-67)

ทุนทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้

ทุนทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ ซึ่งประกอบด้วย โบราณสถาน โบราณวัตถุ สถาปัตยกรรม และศิลปกรรมต่างๆ ที่ติดมากับอาคารโบราณสถาน โบราณวัตถุ รวมถึงอุทยานประวัติศาสตร์ วัดในพระพุทธศาสนา และพิพิธภัณฑ์ต่างๆ ซึ่งถือเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่สามารถจับต้องได้อย่างเป็นรูปธรรมมากที่สุดและนับเป็นทุนที่สำคัญ จากการศึกษา สังเกตและสัมภาษณ์เชิงลึก การเก็บรวบรวมข้อมูลทุนทางวัฒนธรรมของชาวญ้อที่บ้านวังกำแพง พบทุนทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ดังนี้

แห่หอดอกผึ้ง: ประเพณีที่คงอยู่ของชาวญ้อ

การแห่หอดอกผึ้ง ของชาวญ้อที่บ้านวังกำแพง มีการปฏิบัติสืบทอดกันมาตามความเชื่อของชาวญ้อ โดยการแห่หอดอกผึ้งนี้จะแห่ในเดือนเมษายน หรือเดือนห้าของทุกปี โดยชาวญ้อมีความเชื่อว่า การแห่หอดอกผึ้ง จะทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ดีขึ้น การประกอบอาชีพมีความอุดมสมบูรณ์ ลักษณะของหอดอกผึ้ง จะใช้กาบกล้วยทำเป็นโครงรูปเรือสนั้เหลี่ยม มีสี่ง่า การทำต้นหอดอกผึ้ง จะทำเป็นคุ่ม บ้านหลายๆหลัง ร่วมกันทำ โดยทำก่อนวันแห่ 1 วัน หรือทำตอนเช้าแห่ตอนเย็น หรือทำตอนเย็นแห่ตอนเช้าแล้วแต่มติที่ประชุม ในการร่วมแห่หอดอกผึ้งจะมีผู้ร่วมขบวนแห่ หลายเพศ หลายวัย การแต่งกาย ผู้สูงวัยนิยมใส่ชุดชาวญ้อ นอกนั้นจะใส่ชุดตามสมัยนิยมกันมากขึ้น ในการแห่เมื่อแต่ก่อนใช้โทน ใช้ปี่ ในปัจจุบันเริ่มเปลี่ยนไปมีการเปลี่ยนเป็นใช้เครื่องเสียงแทน นอกจากนั้นในปัจจุบันนี้จะมีการจัดร่วมกันในวันเดียวกัน เป็นการรวมกันของชาวญ้อ จังหวัดชัยภูมิ และการแห่ที่ผสมผสานระหว่างคนหลายกลุ่ม ทั้งกลุ่มญ้อ กลุ่มคนลาว และกลุ่มคนไทยที่มาวมกันอยู่ และกลายเป็นประเพณีที่หลอมรวมกัน

รำโทน : มรดกของชาวญ้อ

โทน เป็นเครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบจังหวะในการละเล่นของชาวญ้อ ไม่ว่าจะเป็นการเล่นปี่เร่เร่เสียงที่ได้ยินที่ชัดเจนเพื่อให้ผู้เล่นร้อง และรำได้เข้าจังหวะ คือ เสียงโทนนั่นเอง เสียงโทนที่ดีจะมีจังหวะที่แตกต่างกันไปตามเนื้อหาของเพลงที่ขับร้อง ช้าบ้าง เร็วบ้าง ซึ่งต้องมีความสอดคล้องกันจึงฟังแล้วสนุก ชาวญ้อที่บ้านวังกำแพงใช้โทนเป็นเครื่องดนตรีที่นำมาใช้ในการประกอบจังหวะในการละเล่นต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการเล่นปี่เร่เร่ การแห่หอดอกผึ้ง เทศกาลปีใหม่ เทศกาลสงกรานต์ แม้แต่ในพิธีบูชาผีปู่ตาที่มีการรำรำและเซ่นไหว้ จะใช้โทนเป็นเครื่องดนตรีชนิดเดียวที่ใช้ในการให้จังหวะซึ่งจะไม่ใช้กลองหรือฉิ่ง ฉาบ แต่อย่างใด แต่ในปัจจุบันมีการนำแคนซึ่งเป็นเครื่องดนตรีของชาวลาวมาร่วมให้เสียงดนตรีที่ไพเราะขึ้น การตีโทนของชาวญ้อมีนิยามให้ผู้หญิงตีมากกว่าผู้ชาย และจะนั่งตีกับพื้น จังหวะที่ดีเป็นจังหวะง่ายๆ ฟังดูคล้ายจังหวะกลองยาว คือ ปี่ โทน ปี่ โทน ปี่ โทน

ปี่ โดยจังหวะ ปี่ เป็นการตีเบาๆ โทน เป็นการตีเต็มมือ ส่วนมากนิยมตีด้วยมือขวาทั้งสองจังหวะ ส่วนมือซ้ายจะประคองประคองโทน

ทุนทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้

ทุนทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ได้แก่ ค่านิยม ความเชื่อ ภาษา จารีตประเพณี พิธีกรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น พบว่า ชาวญ้อฮุกบ้านวังกำแพงมีทุนทางวัฒนธรรมที่ตีมากมาย แต่หลายอย่างในปัจจุบันเสื่อมถอยและมีการปฏิบัติที่ลดน้อยลงไปตามกาลเวลา สาเหตุสำคัญ คือ การขาดการอนุรักษ์ พื้นฟู ถ่ายทอด พัฒนา และต่อยอดอย่างเป็นระบบอย่างจริงจัง โดย ค่านิยมและความเชื่อที่ดั้งเดิม ซึ่งเป็นตัวยึดโยงคนในสังคมให้อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขและสมดุล พบว่าชาวญ้อฮุกบ้านวังกำแพงยอมรับความแตกต่างทางเชื้อชาติศาสนา มีนิสัยเอื้อเฟื้อช่วยเหลือซึ่งกันและกันโดยไม่แบ่งแยก มีความเมตตากรุณา มีความสามัคคีที่ชัดเจนทำให้อยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข แต่ปัจจุบัน ค่านิยมและความเชื่อที่ดั้งเดิมลดลงไปบ้าง เช่น ความภาคภูมิใจในถิ่นกำเนิด ความเอื้ออาทร การเคารพผู้ใหญ่ การอนุรักษ์ประเพณีดั้งเดิมลดลง

ปี่เรเร บทเพลงแห่งพงไพร

ปี่เรเร เป็นการละเล่นของชาวญ้อฮุกที่มีมาตั้งแต่อดีต ชาวญ้อฮุกทุกหมู่บ้านในอดีตจะร้องเพลงปี่เรเร โดยเป็นการเล่นยามว่างจากการทำมาหากิน โดยเฉพาะในช่วงสงกรานต์ แต่เดิมนั้นจะมีการละเล่นพื้นบ้านหลายอย่าง ปัจจุบันการร้องปี่เรเรในบ้านวังกำแพง ยังคงมีการละเล่นให้พบเห็นอยู่แต่มีการละเล่นลดน้อยลงไป และผู้เล่นส่วนใหญ่อยู่ในเฉพาะกลุ่มผู้สูงอายุ และเป็นชาวญ้อฮุกแต่กำเนิด การละเล่นปี่เรเรยังคงเล่นเฉพาะในเทศกาลสำคัญๆ เช่น เทศกาลปีใหม่ของชาวญ้อฮุกที่มีการจัดรวมกันในเดือน 5 ถึงเดือน 6 จะไม่มีการละเล่นโดยทั่วไปดังเช่นเดิม เนื่องจากคนรุ่นเก่า ๆ หายอดตายกันไปหมด คนรุ่นหลัง ๆ เมื่อไม่มีการสืบทอด ก็ไม่สามารถร้องปี่เรเรได้เหมือนบรรพบุรุษ ในอนาคตหากไม่มีการรักษาไว้ จะไม่มีโอกาสได้ยินการร้องปี่เรเรของกลุ่มชาติพันธุ์ญ้อฮุกบ้านวังกำแพงอีกต่อไป

ผีกับความเชื่อและศรัทธา

ประเพณีและพิธีกรรมที่เกี่ยวกับความเชื่อและความศรัทธาเรื่องผี ของชาวญ้อฮุกที่เห็นได้ชัดเจน และยังคงมีการปฏิบัติกันจนถึงปัจจุบัน และเป็นความเชื่อและความศรัทธาที่ยังคงมีอยู่ในรุ่นปู่ ย่า ตา ยาย และรุ่นลูกหลาน คือ ประเพณีการเลี้ยงผีปู่ตา ศาลปู่ตาของหมู่บ้านวังกำแพง เรียกกันว่า ศาลเจ้าพ่อหลวงชั้น ซึ่งจะมีขวัญจ้ำ ผู้ทำพิธีในการบูชาเจ้าพ่อหลวงชั้น แรกเริ่มมีแม่หยกเป็นขวัญจ้ำ เมื่อแม่หยกตาย ชาวบ้านจึงเลือกแม่หุ้งซึ่งเป็นลูกสาวของแม่หยกเป็นขวัญจ้ำมาจนทุกวันนี้ แม่หยกเล่าเกี่ยวกับประเพณีเลี้ยงเจ้าพ่อหลวงชั้น ซึ่งสอดคล้องกับรายงานของอภิญญา บัวสรวง และสุวิไล เปรมศรีรัตน์ (2541, น. 21) พบว่า ชาวญ้อฮุกจะทำพิธีเลี้ยงผีปู่ตาประมาณเดือน 5 และเดือน 6 ก่อนจะทำพิธีซ่อมศาลผีเจ้าบ้าน เอาไม้ทำเป็นรูปช้าง ม้า หอก ดาบ ปืน ไว้ที่ศาล ผู้ใหญ่จะนัดลูกบ้านทุกคนว่าจะเลี้ยงผี เครื่องดนตรีใช้โทน ปี่แก้ว แคน เครื่องเช่นมี ข้าวดำ (ย้อมดินหม้อ) ข้าวแดง (ย้อมดินหมาก) ไข่ต้ม ดอกไม้ ธูป เทียน ยาสูบ ไก่ต้ม ผ้าแพร ผ้าไหม ชาวบ้านจะไปรวมกันที่ศาล หมอโชนจะเริ่มพิธีโดยตีโทน มีการฟ้อนร้องรำทำเพลง และบอกให้กินของที่นำมาเช่น แล้วเชิญผีกินเครื่องเช่น ระหว่างไหว้ผีจะมีการเสี่ยงทายคางไก่ ถ้าคางไก่ตรง แปลว่าดี การทำมาหากินดี ไม่มีโรคภัยไข้เจ็บ ถ้าคางไก่เอียงหรือคดถือว่าไม่ดี ซึ่งความเชื่อด้านผีและศรัทธายังคงมีอยู่ในกลุ่มผู้สูงอายุ และยังคงปฏิบัติตามความเชื่อจนถึงปัจจุบัน แต่ความเชื่อบางอย่างอาจสูญหายไปบ้าง และความเชื่อบางอย่างอาจปฏิบัติไม่เคร่งครัดเช่นในอดีต

เป่าใบไม้ เสียงแห่งธรรมชาติ

การเล่นของชาวญ้อกรในสมัยโบราณ ที่นอกเหนือจากการเล่นปี่เรเร การตีโทน การเล่นขลุ่ย กนก การเล่นสะบ้า การเล่นอีกประเภทหนึ่งที่เคยมีมาแต่เดิม คือ การเป่าใบไม้เพื่อให้เกิดเป็นเสียงดนตรีที่ไพเราะ เป็นเสียงเพลงทำนองต่างๆ หรือเป่าเพื่อเลียนเสียงสัตว์เมื่อออกไปล่าสัตว์ในป่า บางครั้งใช้เป่าเพื่อเกี้ยวพาราสีระหว่างหนุ่มสาว เสียงที่เกิดจากการเป่าใบไม้นั้นเกิดได้จากการเสียดสีของลมที่เป่ากับวัตถุที่ถูกเป่าแล้ว เกิดการสั่นไหว เป็นเสียงสูงต่ำได้ การเป่าใบไม้เป็นเสียงดนตรีหรือเสียงเพลงเป็นทักษะที่ฝึกได้ยาก จะเกิดเสียงหรือไม่ขึ้นอยู่กับวิธีในการเลือกใบไม้ที่ไม่อ่อน หรือแก่เกินไป ใบเหนียวสะบัดได้ไม่ขาดง่าย และสามารถนำมาเป่าเป็นเพลงในการเล่นปี่เรเรได้ด้วย แต่ในปัจจุบันนี้การเป่าใบไม้ของชาวญ้อกรได้ลดน้อยลงมาก ยังคงมีชาวญ้อกรที่เป็นผู้ชายสูงวัยเท่านั้นที่ยังคงเป่าได้ การเป่าใบไม้เป็นความสามารถเฉพาะบุคคลที่ได้รับการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษ มีผู้เป่าใบไม้ได้เพียงไม่กี่คน จากความเจริญด้านต่างๆ ทำให้คนญ้อกรเองไม่เห็นความสำคัญที่จะต้องเป่าใบไม้ เพราะไม่มีสัตว์ป่าให้ล่า และการจีบสาวก็ใช้วิธีการใหม่เข้ามาแทนการเป่าเป็นเพลงโดยใช้ใบไม้

การจัดการศึกษาตลอดชีวิตในชุมชนของกลุ่มชาติพันธุ์ญ้อกร บ้านวังกำแพง

การศึกษาในระบบ

การจัดการศึกษาตลอดชีวิตโดยใช้ทุนทางวัฒนธรรมของชนเผ่าญ้อกรบ้านวังกำแพง ในส่วนการศึกษาในระบบ มิติเนื้อหาด้านทุนทางวัฒนธรรม ควรจัดทำเป็นหลักสูตรท้องถิ่นที่เกี่ยวกับภาษา ประเพณีวัฒนธรรมของชาวญ้อกรและแทรกในกลุ่มสาระการเรียนรู้ทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ โดยมีเนื้อหาสาระที่ทันสมัยทันต่อเหตุการณ์เหมาะสมกับความต้องการของผู้เรียนและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการจัดการศึกษา มิติด้านผู้ถ่ายทอดทุนทางวัฒนธรรม โดยให้ผู้รู้ในชุมชน เชิญวิทยากรจากภายนอก มีภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นผู้สอน และผู้ถ่ายทอด มิติด้านสื่อการเรียนรู้ทุนวัฒนธรรม โดยจัดทำสื่อเพิ่มเติมทั้งภายในโรงเรียนและภายนอกโรงเรียน ทั้งในรูปแบบเอกสารสำหรับศึกษาเกี่ยวกับภาษา ประเพณีวัฒนธรรมของชาวญ้อกร แหล่งเรียนรู้ และศูนย์การเรียนรู้ภายในโรงเรียนที่เกี่ยวข้องกับภาษา เครื่องแต่งกาย ที่อยู่อาศัย ประเพณี วัฒนธรรม การละเล่น ความเชื่อที่เกี่ยวข้อง มิติด้านวิธีการถ่ายทอดทุนทางวัฒนธรรมการศึกษาในระบบมีกระบวนการเรียนการสอนที่หลากหลาย เช่นการระดมความคิดการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนการนำชมนอกสถานที่เรียนการใช้อุปกรณ์เครื่องมือประกอบจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการในเนื้อหาที่เรียนในกลุ่มสาระการเรียนรู้ทุกกลุ่มสาระที่เกี่ยวข้องกับภาษา เครื่องแต่งกาย ที่อยู่อาศัย ประเพณี วัฒนธรรม การละเล่น ความเชื่อที่เกี่ยวข้อง มิติด้านบริบททางวัฒนธรรม ควรจัดบรรยากาศแวดล้อมที่เอื้อการเรียนรู้ดังนั้นต้องจัดสภาพแวดล้อมทั้งในห้องเรียน นอกห้องเรียน และในชุมชนที่เอื้อต่อการเรียนรู้ภาษา ประเพณีวัฒนธรรมของชาวญ้อกร และมิติด้านผู้รับการถ่ายทอดทุนทางวัฒนธรรม การจะเกิดการเรียนรู้ได้ต้องทำให้เด็กรุ่นใหม่เกิดความภาคภูมิใจในภาษาญ้อกร ประเพณีวัฒนธรรมของชาวญ้อกรและต้องการอยากเรียนรู้และเผยแพร่ภาษา ประเพณีวัฒนธรรมบรรพบุรุษของตน

การศึกษานอกระบบ

การจัดการศึกษาตลอดชีวิตโดยใช้ทุนทางวัฒนธรรมของชนเผ่าญ้อกรบ้านวังกำแพง ในส่วนการศึกษานอกระบบโรงเรียนนั้น ควรจัดให้มีวิชาญ้อกรในหลักสูตรการเรียน กศน. จัดสภาพแวดล้อมโดยจัดทำบ้านญ้อกรตัวอย่าง เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ จัดนิทรรศการ นำเสนอและเผยแพร่วิถีชีวิต ประเพณีวัฒนธรรมของ

ชาวญ้อกร เชื้อปราชญ์ชาวบ้านไปสอนวิถีชีวิตและวัฒนธรรมญ้อกรที่ กศน. มีการจัดกิจกรรมจัดรวมกลุ่มชาวญ้อกรตามภูมิปัญญาและความถนัด จัดเป็นแหล่งเรียนรู้ในชุมชน จัดเป็นศูนย์การเรียนรู้ในชุมชน อาจใช้ที่วัดบ้านผู้ใหญ่ และศาลากลางบ้าน จัดทำหลักสูตรท้องถิ่นเป็นวิชาบังคับให้เรียนใน กศน. จัดทำโครงสร้างหลักสูตร และเป็นรูปแบบของตำราเกี่ยวกับชาวญ้อกรโดยเฉพาะ มิติด้านเนื้อหาทุนวัฒนธรรมควรจัดทำหลักสูตรแบบยืดหยุ่น สาระ โครงสร้างเป็นแบบยืดหยุ่น เหมาะสมกับผู้เรียน สถานที่ สภาพแวดล้อมที่เกี่ยวกับภาษา ประเพณีวัฒนธรรมของชาวญ้อกร มิติด้านผู้ถ่ายทอดทุนทางวัฒนธรรมโดยให้ผู้รู้ในชุมชน เชิญวิทยากรจากภายนอก ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นผู้สอน และผู้ถ่ายทอด หรือเป็นการเรียนรู้โดยตรงจากภูมิปัญญาท้องถิ่น และแหล่งเรียนรู้ในชุมชน มิติด้านสื่อการเรียนรู้ทุนทางวัฒนธรรม จัดทำสื่อเพิ่มเติม ทั้งในรูปแบบเอกสาร ตำรา สำหรับศึกษาเกี่ยวกับภาษา ประเพณีวัฒนธรรมของชาวญ้อกร มีแหล่งเรียนรู้ในชุมชน และศูนย์การเรียนรู้ มิติด้านวิธีการถ่ายทอดทุนทางวัฒนธรรม การศึกษานอกระบบโรงเรียน ควรมีกระบวนการเรียนการสอนที่หลากหลายมีความยืดหยุ่น จัดการศึกษาให้สนองความต้องการของกลุ่มเป้าหมายให้เรียนรู้ในสิ่งที่สัมพันธ์กับชีวิต เช่น การระดมความคิดการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนการนำชมนอกสถานที่เรียน การใช้อุปกรณ์เครื่องมือประกอบจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการในเนื้อหาที่เรียน มิติด้านบริบททางวัฒนธรรม การจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนต้องเป็นแบบยืดหยุ่น ไม่มีข้อจำกัดเรื่องสถานที่และบรรยากาศแวดล้อมที่ใช้ในการจัดการศึกษาเป็นสิ่งจำเป็นซึ่งจะต้องจัดบรรยากาศแวดล้อมที่เอื้อการเรียนรู้ดังนั้นต้องจัดให้เหมาะสมกับผู้เรียนตามสภาพแวดล้อมทั้งในห้องเรียน นอกห้องเรียน และในชุมชนที่เอื้อต่อการเรียนรู้ภาษา ประเพณีวัฒนธรรมของชาวญ้อกร และมิติด้านผู้รับการถ่ายทอดทุนทางวัฒนธรรม ควรจัดรูปแบบการเรียนรู้ที่หลากหลายรูปแบบ คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลผู้สอนมิได้จำกัดเฉพาะครูอาจจะเป็นผู้รู้ผู้เชี่ยวชาญจากหน่วยงานหรือจากท้องถิ่นไม่มีข้อจำกัดเรื่องอายุ กระจายให้ครอบคลุมทุกเพศ ทุกวัย ทุกระดับ และทุกอาชีพ การจะเกิดการเรียนรู้ได้ต้องทำให้เด็กรุ่นใหม่เกิดความภาคภูมิใจในภาษาญ้อกร ประเพณีวัฒนธรรมของชาวญ้อกรและต้องการอยากเรียนรู้และเผยแพร่ภาษา ประเพณีวัฒนธรรมบรรพบุรุษของตน

การศึกษาตามอัธยาศัย

การจัดการศึกษาตลอดชีวิตโดยใช้ทุนทางวัฒนธรรมของชนเผ่าญ้อกรบ้านวังกำแพง ในส่วนการศึกษาตามอัธยาศัยนั้น ทั้งมิติด้านเนื้อหาทุนทางวัฒนธรรม มิติด้านผู้ถ่ายทอดทุนทางวัฒนธรรม มิติด้านสื่อการเรียนรู้ทุนทางวัฒนธรรม มิติด้านวิธีการถ่ายทอดทุนทางวัฒนธรรม มิติด้านบริบททางวัฒนธรรม และมิติด้านผู้รับการถ่ายทอดทุนทางวัฒนธรรม เป็นการเรียนรู้จากวิถีชีวิต ภาษา ประเพณี วัฒนธรรมชาวญ้อกร ในชีวิตประจำวัน โดยเรียนรู้จริงในชีวิตประจำวันจากปู่ย่า ตายาย พ่อแม่ บุรณาการเรียนรู้วิถีชีวิตชาวญ้อกรร่วมกับวิถีชีวิตชาติพันธุ์อื่นๆในชุมชน จัดให้มีชั่วโมงเรียน แลกเปลี่ยนเรียนรู้วิถีชีวิตชาวญ้อกรร่วมกันในชุมชน จัดทำศูนย์การเรียนรู้ในชุมชนเกี่ยวกับวิถีชีวิตชาวญ้อกร จัดทำป้ายนิทรรศการแสดงไว้ในชุมชนเพื่อให้ประชาชนทุกคนได้เรียนรู้ จัดกลุ่มภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ถนัดของชาวญ้อกรเพื่อให้ประชาชนทุกคนได้เรียนรู้ ให้มีการเรียนรู้แบบจำพักหลักจำการบอกต่อรุ่นต่อรุ่น จัดทำเป็นหมู่บ้านจำลอง หรือพิพิธภัณฑ์ของชาวญ้อกรในหมู่บ้าน จัดทำโครงการเสนอหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้มีการอนุรักษ์ที่ชัดเจนและต่อเนื่อง รมรณรงค์ให้เด็กรุ่นใหม่เห็นความสำคัญและเกิดความภาคภูมิใจในชาติพันธุ์ มีการประชาสัมพันธ์เผยแพร่กลุ่มชาติพันธุ์ญ้อกรโดยวิธีที่หลากหลายทั้งในแหล่งสืบค้น

ข้อมูลในสื่อสังคมหลากหลายลักษณะ การศึกษาตามอัธยาศัยจึงเป็นการศึกษาที่เหมาะสมกับการเรียนรู้วิถีชีวิต ประเพณี วัฒนธรรมของชาวญ้อกร เพราะสามารถตอบสนองต่อความต้องการของกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ เช่น กลุ่ม ผู้สูงอายุ กลุ่มสตรี กลุ่มหนุ่มสาว และกลุ่มอื่นๆ ในการทำกิจกรรมที่เหมาะสม และใช้วิธีการเรียนรู้ที่เหมาะสม สำหรับแต่ละกลุ่มในการเรียนรู้วัฒนธรรม ประเพณีของตนเอง การศึกษาตามอัธยาศัยในลักษณะนี้เกิดจากความ ต้องการของกลุ่ม การมีส่วนร่วมในสังคมและชุมชน และสามารถเรียนรู้ได้ทุกสถานที่ ทุกเวลา และทุก สถานการณ์ เป็นรูปแบบของการศึกษาหนึ่งในบริบทของการศึกษาตลอดชีวิตที่ตั้งอยู่บนความเชื่อที่ว่ามนุษย์ สามารถเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่อง แม้จะพ้นรั้วโรงเรียนหรือไม่เคยผ่านระบบโรงเรียนก็ตาม

สรุปและอภิปรายผล

จากการสังเกตแบบมีส่วนร่วม และการสัมภาษณ์เชิงลึกของผู้วิจัยเกี่ยวกับทุนทางวัฒนธรรม และการ นำทุนทางวัฒนธรรมที่ได้มาสร้างรูปแบบการจัดการศึกษาตลอดชีวิตโดยใช้ทุนทางวัฒนธรรมของชนเผ่าญ้อกร บ้านวังกำแพง โดยสนใจศึกษาทุนทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ และทุนทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ทุนทางวัฒนธรรม ที่จับต้องได้

จากการศึกษา สังเกตและสัมภาษณ์เชิงลึก การเก็บรวบรวมข้อมูลทุนทางวัฒนธรรมของชาวญ้อกร บ้านวังกำแพง พบทุนทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ที่ยังคงมีอยู่และยังปฏิบัติสืบต่อกันมา คือ การแห่หอดอกผึ้ง และการตีโทน ทั้งนี้เพราะการแห่หอดอกผึ้ง และการตีโทน เป็นทุนทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้เป็นรูปธรรม มีวัตถุ สิ่งของเป็นรูปร่างที่ชัดเจน สามารถเก็บรักษาเป็นรูปธรรมให้รุ่นหลังเห็นได้ และมีการนำมาใช้ และทำเป็น ประเพณีอย่างสม่ำเสมอ และเป็นกิจกรรมที่สนุกสนาน สามารถประยุกต์กับชีวิตของคนรุ่นใหม่ได้ง่าย นอกจากนั้นเป็นการทำกิจกรรมร่วมกันของชาวญ้อกร จังหวัดชัยภูมิ และการแห่ที่ผสมผสานระหว่างคนหลาย กลุ่ม ทั้งกลุ่มญ้อกร กลุ่มคนลาว และกลุ่มคนไทยที่มารวมกันอยู่ และกลายเป็นประเพณีที่คล้ายคลึงกันหลอม รวมกันได้ง่าย

ทุนทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของชาวญ้อกรบ้านวังกำแพง ประกอบด้วย การร้องปี่เรเร ความเชื่อ เรื่องผี และการเป่าใบไม้ การศึกษาในระบบสามารถนำองค์ความรู้ทางด้านประเพณี วัฒนธรรม ของชาวญ้อกรไป จัดการเรียนรู้โดยสอดแทรกในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ และในชั่วโมงเรียน โดยปรัชญา เวสารัชช์ (2550 : 8-10) กล่าวว่า การจัดการศึกษาที่บรรลุวัตถุประสงค์นั้นจะต้องมีบริบทและองค์ประกอบของการจัดการศึกษา ซึ่ง ประกอบด้วยสาระหลักสูตรหรือเนื้อหาการเรียนรู้ บุคลากรผู้ให้การเรียนรู้ ผู้เรียน วัสดุและอุปกรณ์การเรียนรู้ รูปแบบวิธีการเรียนรู้ และแหล่งเรียนรู้หรือบรรยากาศแวดล้อม โดยกิจกรรมการเรียนรู้เกี่ยวกับประเพณี วัฒนธรรมนั้นสามารถนำมาจัดการเรียนรู้ตามกิจกรรมลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้ การเพิ่มเวลารู้นอกจากจะเป็นการ ถ่ายทอดแนวคิด ประสบการณ์ จริยวัตร และวิถีปฏิบัติที่พึงให้กับผู้เรียนแล้ว ยังเป็นการเปิดโอกาสให้เกิด บรรยากาศร่วมกันเรียนรู้ ถ่ายโอน ส่งทอดประสบการณ์จากนักเรียนที่ต่างวัยกัน นอกจากนั้นผู้เรียนจะได้ฝึกฝน ทักษะความสามารถพื้นฐานต่าง ๆ เช่น การฟัง การพูด การอ่าน การเขียน การวางแผน แบ่งปันหน้าที่การ ทำงาน สังเกต สำรวจค้นคว้า ลงมือปฏิบัติ รวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ ประเมินผล แก้ปัญหา ปรับปรุง นำเสนอ แลกเปลี่ยน สรุปความรู้ ทักษะทางสังคม การเรียนรู้ร่วมกับผู้อื่นและทักษะโดยการถ่ายทอดประสบการณ์จากผู้รู้

ภูมิปัญญา และปราชญ์ชาวบ้าน เป็นศูนย์รวมปรัชญา แนวคิด หลักปฏิบัติสำคัญของกลุ่มคนในท้องถิ่น การจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนรู้ รับการถ่ายทอดประสบการณ์ วิธีปฏิบัติ จากผู้รู้ภูมิปัญญา หรือปราชญ์ชาวบ้านให้กับนักเรียนในโรงเรียน(สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. 2557 : 28-29) ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของชนกนารถ บุญวัฒนะกุล (2559 : 984) ได้ศึกษาเรื่อง แนวทางการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับประเทศไทย พบว่า ผลการวิจัยพบว่า การจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในประเทศไทยและต่างประเทศมีความสอดคล้องกับสภาพแวดล้อม วิถีชีวิตและความต้องการของกลุ่มเป้าหมายเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต แนวทางการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับประเทศไทยต้องคำนึงถึงองค์ประกอบ 5 ประการ คือ กฎหมายและนโยบายทางการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ควรเป็นกฎหมายและนโยบายเพื่อการศึกษตลอดชีวิตที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ทุกรูปแบบ ทุกที่ ทุกเวลาอย่างไม่มีเงื่อนไข ทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อสร้างการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างยั่งยืน โครงสร้างและการกระจายอำนาจการศึกษาโดยกระจายอำนาจลงสู่ท้องถิ่นให้สามารถบริหารงาน ขับเคลื่อนและพึ่งพาตนเองได้ หลักสูตรและรูปแบบการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยมีความหลากหลาย ยืดหยุ่นและใช้ประโยชน์ได้จริง การพัฒนาประชาชนให้เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต มีนิสัยใฝ่รู้และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต และการส่งเสริมภาคีเครือข่ายทางการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย จากทุกภาคส่วนในสังคมให้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

การค้นพบของ ไฮเดนฟาเดน (Seidenfaden E. 1918 : 1-4). พบว่าพื้นที่ของชาวญ้อกรเป็นบริเวณที่มีความสูงและความอุดมสมบูรณ์ทางป่าไม้มากที่สุดและปกคลุมด้วยป่าไม้ที่บริสุทธิ์ การแต่งงานข้ามเผ่าทำให้การควรรวมระหว่างชนเผ่าเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ดังนั้นการศึกษารากเหง้าของชนเผ่าโดยนักนิรุกติศาสตร์ที่ได้รับการฝึกฝนมาแล้ว จึงควรถูกทำขึ้นอย่างรวดเร็ว เพื่ออนุรักษ์ภาษาเอาไว้ให้คงอยู่ต่อไป เป็นที่น่าเสียดายว่าทุนทางวัฒนธรรมหลายอย่างในปัจจุบันเสื่อมถอยและสูญหายไปตามกาลเวลา แต่ปัจจุบัน ค่านิยมและความเชื่อที่ดั่งมรดกตกไปบ้าง เช่น ความภาคภูมิใจในถิ่นกำเนิด ความเอื้ออาทร การเคารพผู้ใหญ่ การอนุรักษ์ประเพณีดั้งเดิมลดลงทั้งการละเล่นปี่เรเร ด้านความเชื่อและความศรัทธา และเสี่ยงอันตรายจากการเป่าใบไม้ ซึ่งยังคงมีอยู่แต่เป็นส่วนน้อย และจะพบเห็นในงานประเพณีที่สำคัญเท่านั้น ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ การละเล่นปี่เรเร ต้องใช้บทขับร้องที่เป็นภาษาญ้อกร ซึ่งเป็นภาษาที่ไม่มีตัวอักษร ต้องใช้วิธีการเรียนรู้แบบจำปากล่ำจำ บอกรุ่นต่อรุ่น และสมัยปัจจุบันมีดนตรีประเภทอื่นที่ให้ความสนุกสนานมากกว่าสำหรับวัยรุ่นสมัยใหม่ จากความเจริญด้านต่างๆ ทำให้คนญ้อกรเองไม่เห็นความสำคัญที่จะต้องเป่าใบไม้ เพราะไม่มีสัตว์ป่าให้ล่า และการจับสาวก็ใช้วิธีการใหม่เข้ามาแทนการเป่าเป็นเพลงโดยใช้ใบไม้ โดยสรุปการนำภูมิปัญญาไทย มาพัฒนาการศึกษาของชาติไทย ควรได้รับการส่งเสริมและดำเนินการให้เป็นรูปธรรมอย่างชัดเจน เพื่อสร้างความเป็นปึกแผ่น เกิดความภาคภูมิใจในความเป็นไทย การศึกษาภูมิปัญญาสากลเป็นสิ่งที่จำเป็นในการพัฒนาภูมิปัญญาไทย เพื่อให้สังคมไทยไม่เป็นสังคมแห่งการพึ่งพาและสามารถยืนหยัดพึ่งพาตนเองได้ ในด้านการศึกษาในระบบและการศึกษาตลอดชีวิต ผู้ทรงภูมิปัญญาหลายท่านได้มีแนวคิด คิดเป็น รู้จักคิด ทำเป็น และการแก้ปัญหาเป็น ซึ่งเป็นคำไทยที่มีความหมาย ได้มีความพยายามสร้างสรรค์ภูมิปัญญาไทยจากแนวคิดทางพระพุทธศาสนา วัฒนธรรมและสังคมไทย มาเป็นส่วนหนึ่งในการสร้างสรรค์ปรัชญาหรือแนวความคิด ความเชื่อ เช่น ปรัชญาคิดเป็น ในการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ของ

ผู้เรียนนอกระบบ อีกทั้งได้มีการค้นหาปัจจัยในอดีตและสนับสนุนภูมิปัญญาท้องถิ่น มาเป็นแนวทางในการแก้ปัญหาชุมชนและตนเอง โดยผสมผสานและพัฒนาแนวทางในการแก้ปัญหา และปรับปรุงคุณภาพชีวิตจนกลายมาเป็นรูปแบบหนึ่งของการเรียนรู้ ซึ่งสามารถนำไปปฏิบัติสำหรับเป็นทางเลือก เพื่อการศึกษาตลอดชีวิตต่อไป (ประเวศ วะสี. 2554 : 201) นอกจากนั้นกระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดให้สถานศึกษาได้จัดทำหลักสูตรท้องถิ่น เพื่อสนองตอบต่อความต้องการของท้องถิ่นในแต่ละแห่งในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนรู้ (สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา. 2551 : 3-5) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของไวท์ (White. 2001 : 303-333) เรื่องทฤษฎีวิชาการกับภูมิปัญญาท้องถิ่นกับภาษาท้องถิ่นพบว่า แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ การศึกษาที่ถูกประเมินว่าแตกต่างกันบนความเหลื่อมล้ำทางวัฒนธรรม ช่วยให้ความหมายของภาษาของชาวพิจและกำหนดเป็นแนวทางที่ชาวพิจจะฝึกฝนทั้งในด้านการสื่อสารและใช้ภาษาของตนเอง ชาวญ้อกรในปัจจุบันอยู่ร่วมกันแบบพหุวัฒนธรรมการศึกษาพหุวัฒนธรรม(Multicultural Education) เป็นการจัดการศึกษาที่เน้นการยอมรับความแตกต่าง ทางภาษา ขนบประเพณี ความเชื่อ ศาสนา และวิถีชีวิต บนพื้นฐานของการยอมรับสิทธิเสรีภาพ และหน้าที่ของแต่ละบุคคล โดยให้โอกาสชนกลุ่มน้อยซึ่งมีชีวิตความเป็นอยู่ที่แตกต่างกัน ได้รับการพัฒนาทุกด้าน เพื่อนำไปสู่ความเท่าเทียมกันของทุกคนในสังคม ซึ่งในท้ายที่สุดการศึกษาพหุวัฒนธรรมจะเป็นหนทางหนึ่งที่ช่วยนำไปสู่ความเป็นสังคมที่มีความสมบูรณ์ มีคุณค่าและความสวยงามบนความแตกต่าง หลากหลาย มีศักยภาพ และสามารถนำความแตกต่างมาสร้างความเจริญก้าวหน้า ได้อย่างยั่งยืนแน่นอน (อติปัทย์ คลี่สุนทร. 2550 : 178) การจัดการเรียนรู้ในกลุ่มที่มีผู้เรียนหลากหลายวัฒนธรรม จึงต้องจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการให้เข้ากับสิ่งที่ป็นอยู่ให้มากที่สุด ดังนั้นกลุ่มชาติพันธุ์ญ้อกร บ้านวังกำแพงมีรูปแบบการจัดการศึกษาตลอดชีวิตคือ การศึกษาในระบบ การนำไปสอนอยู่โรงเรียนโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น จัดสภาพแวดล้อมโดยทำบ้านญ้อกรตัวอย่าง สอนแบบบูรณาการประเพณีวัฒนธรรมชาวญ้อกรสอดแทรกในบทเรียน และสิ่งสำคัญคือต้องทำให้เด็กรุ่นใหม่เกิดความรักภูมิใจในภาษา ประเพณี วัฒนธรรมของบรรพบุรุษ โดยบูรณาการเรียนรู้อัตลักษณ์ชาวญ้อกรร่วมกับวิถีชีวิตชาติพันธุ์อื่นๆในชุมชน จัดทำศูนย์การเรียนรู้ในชุมชนเกี่ยวกับวิถีชีวิตชาวญ้อกร ทั้งนี้เพื่อตอบสนองความต้องการการเรียนรู้ตามความสนใจ ความถนัดและศักยภาพของแต่ละบุคคลให้สามารถศึกษาได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต แนวคิดการจัดการศึกษาตลอดชีวิตมาใช้ มีการเชื่อมโยงการจัดการศึกษาทั้งในระบบโรงเรียน การศึกษานอกระบบโรงเรียน และการศึกษาตามอัธยาศัย โดยจัดกระบวนการเรียนรู้ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่น แหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน และเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ในชุมชนให้มากที่สุด เพื่อให้เด็กนักเรียนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน เป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง ที่จะมีผลให้นักเรียนเกิดความรักและความภาคภูมิใจในประเพณี วัฒนธรรม ท้องถิ่นของตนเอง เกิดความรักภูมิใจ ไม่อับอายในภาษา ประเพณี วัฒนธรรมของตนเอง (สุนทร สุนันท์ชัย. 2556 : 64)

สอดคล้องกับผลการวิจัยของศศิพัชร จำปา (2559 : 1185) ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นโดยใช้แหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ เพื่อส่งเสริมกระบวนการคิดทางประวัติศาสตร์ ผลการวิจัยการทดลองใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น พบว่า ผู้เรียนมีกระบวนการคิดทางประวัติศาสตร์เกิดขึ้น ผู้เรียนมีคะแนนในการประเมินความรู้ความเข้าใจในประวัติศาสตร์ท้องถิ่นสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ผู้เรียนมีสานิกรักษ์ท้องถิ่นในระดับมากที่สุด และ

ผู้เรียนมีความพึงพอใจต่อรูปแบบการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นอยู่ในระดับมาก และกัมปนาท บริบูรณ์ (2557 : 6 - 42) เสนอแนะว่าในชุมชนบางแห่งมีภูมิปัญญาอยู่หลายด้าน มีศิลปวัฒนธรรมไทย ประเพณี และพิธีกรรมและบางแห่งเคยเป็นเมืองเก่ามาก่อน ซึ่งเป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีอยู่ในท้องถิ่นสำหรับการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ที่สามารถถ่ายทอดให้แก่ชุมชนรุ่นหลัง แหล่งการเรียนรู้สามารถนำมาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น ซึ่งวีระเทพ ปทุมเจริญวัฒนา. (2557 : 15- 39) กล่าวถึง การใช้แหล่งวิทยาการชุมชนในการส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น องค์ความรู้ที่จัดเป็นนามธรรม ได้แก่ ความคิด ความรู้ เทคนิค วิธีการ ซึ่งเป็นศาสตร์หรือองค์ความรู้ที่เกิดจากการสั่งสมมาตั้งแต่อดีตด้วยความรู้ และประสบการณ์ ซึ่งเกิดขึ้นจากผลการศึกษาในระบบ นอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย จนนำมาสู่การตกผลึกทางความคิดและกลายเป็นความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน องค์ความรู้นั้นสามารถถ่ายทอดให้ชนรุ่นหลังได้ ฉะนั้น แหล่งวิทยาการชุมชนจึงมีความสำคัญเป็นอย่างมากในการรวบรวมและจัดเก็บภูมิปัญญาต่างๆ ซึ่งอาจจะอยู่ในรูปของแหล่งการเรียนรู้ พิพิธภัณฑ์ เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของธนศวัล กุลศรี (2559 : 1) ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์: กรณีศึกษาพิพิธภัณฑ์สิรินธร ตำบลโนนบุรี อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ผลการวิจัยด้านสภาพการดำเนินงานพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ของพิพิธภัณฑ์สิรินธร โดยพิจารณาจากองค์ประกอบ 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการเงินและทรัพยากร ด้านคุณภาพการให้บริการแก่นักท่องเที่ยวด้านการเรียนรู้และพัฒนาเครือข่าย และด้านกระบวนการมีส่วนร่วม พบว่า พิพิธภัณฑ์สิรินธรมีสภาพการดำเนินงานที่สามารถพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ได้ ปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาการ คืองบประมาณมีจำกัดเฉพาะเพื่อการศึกษาวิจัย อนุรักษ์ เก็บรวบรวมตัวอย่างซากไดโนเสาร์ ขณะที่การให้บริการและสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวก็ยังไม่สามารถสร้างความประทับใจแก่นักท่องเที่ยวได้ การบริหารจัดการขาดเครือข่ายการเรียนรู้และพัฒนาในกลุ่มปราชญ์ชาวบ้านหรือนักเรียน และเยาวชนรุ่นใหม่ ประชาชนในพื้นที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวน้อย แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ของพิพิธภัณฑ์สิรินธรให้ก้าวหน้า คือ การจัดทำแผนแม่บทในการพัฒนาให้ครอบคลุมการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ ควรมีการพัฒนา ปรับปรุงสินค้าบริการและปัจจัยสนับสนุนการท่องเที่ยวในด้านต่างๆ ได้แก่ คุณภาพการให้บริการของเจ้าหน้าที่ การปรับปรุงทัศนียภาพ กำหนดเขตพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ เพิ่มการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อต่าง ๆ จัดระเบียบพื้นที่จอดรถ ดูแลความสะอาดของห้องน้ำ สนับสนุนให้คนในชุมชนมีรายได้จากการขายสินค้าให้นักท่องเที่ยว และการสนับสนุนคนในชุมชนให้เข้าใจและร่วมมือร่วมใจในการสร้างเอกลักษณ์ของท้องถิ่น และ สุวิธิดา จรุงเกียรติกุล (2556 : 257) กล่าวว่า ลักษณะสังคมแห่งการเรียนรู้ คือ สังคมแห่งภูมิปัญญาทุกคนในสังคมตระหนักถึงคุณค่าของการเรียนรู้ มีนิสัยรักการเรียนรู้ตลอดชีวิตสนใจและใฝ่หาความรู้ มีทักษะในการแสวงหาความรู้ใหม่อย่างสม่ำเสมอ สามารถใช้ความรู้ในการปฏิบัติหน้าที่ให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดต่อตนเอง ครอบครัว ชุมชน และสังคมโดยรวม ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของเมอร์แมน (Moerman.1968 : 128-129) ได้ศึกษาการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเนื่องจากหมู่บ้านได้รับนวัตกรรมการผลิตของชนชาติพันธุ์ลื้อ จังหวัดเชียงราย ได้พบว่าการพึ่งพาอาศัยกันหมู่บ้านลักษณะการทำแบบช่วยกันทำอย่างสนุกสนาน การพึ่งพาอาศัยกันเป็นการดำเนินวิถีชีวิตที่ยั่งยืนการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยไม่มีรูปแบบการศึกษา

หรือการเรียนรู้ที่ตายตัว ไม่มีหลักสูตรเป็นตัวกำหนดกรอบกิจกรรม หรือขอบข่าย เน้นการแสวงหาความรู้ การพึ่งพาอาศัยและแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันระหว่างคนในชุมชน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัยครั้งนี้

จากผลการวิจัย พบว่า ทุณวัฒนธรรมชาวญ้อกรที่จับต้องได้ที่ยังคงมีอยู่ควรอนุรักษ์และสืบทอดให้มิตต่อไปได้ง่าย คือ การแห่หอดอกผึ้ง การรำโชน ควรมีการฟื้นฟูให้มากขึ้น ส่วนทุณวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ที่ยังมีการปฏิบัติสืบทอดกันมาในปัจจุบัน คือ ความเชื่อเรื่องผีปู่ตา ควรมีการฟื้นฟู และอนุรักษ์ให้คงมีอยู่ต่อไป ในด้านการละเล่นปี่เรเร การเป่าใบไม้ ควรมีการฟื้นฟูขึ้นใหม่อย่างเร่งด่วน เพราะมีเฉพาะในกลุ่มผู้สูงอายุมากๆ เท่านั้น และการนำทุณทางวัฒนธรรมไปสอนอยู่โรงเรียนโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น จัดเป็นแหล่งเรียนรู้ในชุมชน จัดเป็นศูนย์การเรียนรู้ในชุมชน ควรเรียนรู้วิถีชีวิตชาวญ้อกรในชีวิตประจำวัน มีการบูรณาการเรียนรู้วิถีชีวิตชาวญ้อกรร่วมกับวิถีชีวิตชาติพันธุ์อื่นๆในชุมชน ดังนั้น โรงเรียนจึงควรจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นญ้อกรในโรงเรียน และมีการเรียนรู้ในเนื้อหาการเรียนนอกระบบ และมีแหล่งเรียนรู้ ศูนย์การเรียนรู้ที่หลากหลายจะเป็นแนวทางให้เกิดความรักความภาคภูมิใจในภาษา ประเพณี และวัฒนธรรมชาวญ้อกร

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ควรเก็บข้อมูลเพิ่มเติมจากคนหลายกลุ่มอายุ และจากบุคคลที่เกี่ยวข้องเพิ่มเติมมากขึ้น รวมทั้งกลุ่มที่ไม่ใช่คนญ้อกรและควรศึกษารูปแบบการฟื้นฟูและอนุรักษ์ประเพณี วัฒนธรรม และความเชื่อที่จะสูญหายได้ง่าย เช่น ภาษา ความเชื่อ การเป่าใบไม้ การละเล่นปี่เรเร และมีการดำเนินการอย่างต่อเนื่องเพื่อความยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

กรมส่งเสริมวัฒนธรรม. (2555). การขึ้นทะเบียนมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ ประจำปีพุทธศักราช

2555. กรุงเทพฯ : กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม.

กระทรวงศึกษาธิการ, (2551). พระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

พ.ศ. 2551. กรุงเทพฯ : สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย.

กัมปนาท บริบูรณ์. (2557). แหล่งวิทยาการชุมชนเพื่อการศึกษาอกระบบ. นนทบุรี :

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

จารุวรรณ ขำเพชร. (2551). มานุษยวิทยาประยุกต์. กรุงเทพฯ: ม.ป.พ. เอกสารอัดสำเนา.

ชนกนารถ บุญวัฒนะกุล. “แนวทางการจัดการศึกษานอกระบบและการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับ

ประเทศไทย” . Veridian E-Journal, Silpakorn University. 2559, ฉบับที่ 3 (กันยายน-ธันวาคม) : 984.

ธณัศชัย กลุศรี. “การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ : กรณีศึกษาพิพิธภัณฑ์สิรินธร ตำบลโนนบุรี

อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์” . Veridian E-Journal, Silpakorn University. 2559, ฉบับที่ 3 (กันยายน-ธันวาคม) : 1.

- ประเวศ วะสี. (2554). **ยุทธศาสตร์ อบต. จุดเปลี่ยนประเทศไทย**. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ(สสส.).
- ปรัชญา เวสารัชช์. (2550). **หลักการจัดการศึกษา**. กรุงเทพฯ : บริษัทพริกหวานกราฟฟิค จำกัด.
- วีระเทพ ปทุมเจริญวัฒนา. (2557). **แหล่งวิทยาการชุมชนเพื่อการศึกษาจากระบบ**. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ศศิพัชร จำปา. “การรูปแบบการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นโดยใช้แหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ เพื่อส่งเสริมกระบวนการคิดทางประวัติศาสตร์” . Veridian E-Journal, Silpakorn University. 2559, ฉบับที่ 2 (พฤษภาคม-สิงหาคม) : 1158.
- สุนทร สุนันท์ชัย. (2556). **ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับศึกษาตลอดชีวิตในเอกสารสอนชุดวิชาการศึกษาจากระบบและการศึกษาตลอดชีวิต หน่วยที่ 1** . นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- สุมาลี สังข์ศรี. (2546). **การจัดการศึกษาจากระบบเพื่อการศึกษาตลอดชีวิตตามแนวพระราชบัญญัติการศึกษา พ.ศ. 2542**. กรุงเทพฯ: กรมการศึกษานอกโรงเรียน.
- สุวิธิดา จรุงเกียรติกุล. (2557). **การศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิต**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2557). **คู่มือบริหารจัดการเวลาเรียน “ลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้”** . กรุงเทพฯ : สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา.
- สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา.(2551). **แนวทางการจัดการหลักสูตรท้องถิ่นตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- อธิปัตย์ คลี่สุนทร. (2552). **สารานุกรมวิชาชีพครู เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสสมโภชฉลองเฉลิมพระชนมพรรษา 80 พรรษา**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ สกสศ.
- อภิญญา บัวสรวง; และ สุวิไล เปรมศรีรัตน์. (2541). **สารานุกรมกลุ่มชาติพันธุ์ อยุธยา**. กรุงเทพฯ: กรมส่งเสริมวัฒนธรรม.

ภาษาต่างประเทศ

- Seidenfaden E. (1918). **Some Note about the Chaubun A Disappearing Trie in the Korat Province**. Cambridge: Cambridge University Press.
- Moermen, Michael. (1968). **Agricultural Change and Peasant Choice in a Thai Village**. L.A : University of California Press.
- White, Carmen M. (2001, August). “Between Academic Theory and Folk Wisdom : Local Discourse on Differential Educational Attainment in Fiji. Dissertation Abstracts International. 45(3): 303-333”